

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בפש"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

שבת בראשית

ה'י תהא שנת נפלאות בכל

תחילת שנת ה'י"ג
להופעת הקובץ

גליון ג (תר"א)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

ברוקלין, ניו יארק

417 טראי עוועניו

ה'י תהא שנת נפלאות בכל

שנת הצדיק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

שנת חמשת אלפים שבע מאות וחמשים ושתיים לבריאת

בי"ה

שבת בראשית - שבת מברכים החודש חשון

"זך" תשרי

הי' תהא שנת נפלאות בכל מכל כל בינה בה בו בהם

שנת הצדי"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

תחילת שנת הי"ג - אח"ד - להופעת הקובץ

תוכן הענינים

עניני משיח וגאולה

- 4 שלימות התורה וסיום הרמב"ם
6 העילוי שבלמוד עניני הגאולה
6 רב ומלך

שיחות

- 7 ביאור בפסוק כי המצוה וגו'

חסידות

- 8 הערות בשהעיוה"א
10 תשובה בעוה"ז
11 עולה וזבח

פשוטו של מקרא

- 11 הערות וביאורים בפש"מ
ההפרש בין "אנא בשם" ל"אנא השם" בווידי כ"ג בעבודת
12 יוה"כ

רמב"ם

- 14 תפקיד בי"ד הגדול

נגלה

- 15 בענין איסוה"נ של עצי סוכה
18 עשיית מלאכה במוצש"ק
19 קשים גרים לישראל כספחת (צרעת)

- 21 תורה חדשה
21 אם יחיד אומר פיוטים בלשון ארמי

מספר פאקסימיליא לשלוח הערות: 953-9720 (718)

ברכת מזל טוב

בשם כל חברי המערכת שיחיו הננו מביעים בזה את ברכתנו
הלבבית להחתן התמים הנעלה והנפלא המצויין בכל המעלות איש
חי ורב פעלים ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, בעל מדות
תרומיות מ' הרב שמואל אבא שיחי נעמיראווסקי, המסור ונתון
בכל נימי לבבו ונפשו להערות וביאורים, ומראשי חברי המערכת
משנת תשמ"ו והלאה. לרגל נישואיו בשעה טובה ומוצלחת עם ב"ג
תחי' בת ידידנו המשפיע בישיבתנו הרה"ח מוה"ר פינחס
שיחי קארץ, ביום ה' כ"ה תשרי שנת ה' תהא שנת נפלאות
בכל שנת הצדי"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

יה"ר שיהא הכל בשעה טובה ומוצלחת ויזכו לבנות בית נאמן
בישראל בנין עדי עד כפי רצון כ"ק אדמו"ר שליט"א, מתוך אושר
והרחבה ושמחה והצלחה רבה תמיד כה"י.

המערכת

עניני משיח וגולה

שלימות התורה וסיום הרמב"ם

הרב טובי' בלוי
≈ ירושלים עיה"ק ≈

בחגיגת סיום המחזור השני של הרמב"ם בשנת תשמ"ו בירושלים אמר הרה"ג ר' עדין שי' אבן-ישראל כי לכן כתב הרמב"ם את הלכות המשיח והגאולה בסיום ספרו, שכן לאחר שלומדים את כל י"ד ספרי "היד החזקה" ורואים שרוב ההלכות אינן שייכות לזמן הגלות נתעוררת באופן טבעי תשוקה לגאולה השלימה שאז יקיימו את כל המצוות "כמצוות רצונך", והוסיף כי אולי זו אכן אחת הכוונות הק' של כ"ק אדמו"ר שליט"א בתקנת לימוד הרמב"ם, כדי לעורר בכך את התשוקה והצפי' לגאולה כדי שיוכלו לקיים את כל ההלכות בפועל.

וזכה בזה לכוון לרעיון היסודי שב"הדרן" על הרמב"ם של כ"ק אדמו"ר שליט"א מאותה שנה - תשמ"ו (נדפסה ב"לקוטי שיחות" חלק כ"ז, עמ' 249 והלאה) שהגדר דביאת המשיח הוא שקיום המצוות יהי' אז בתכלית השלימות (וגם מקשר שם, בסעיף י"ד, עם העובדה ש"משנה תורה" כולל גם את ההלכות שאינן נוהגות בזמן הזה - אמנם באופן אחר, מבחינת השלימות שבידיעת כל ההלכות, ועיין שם).

והנה ב"הדרן" שם (לקו"ש שם עמ' 250) מקשר זאת עם דברי הרמב"ם (פ"ב הי"ד): "לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח כו' אלא כדי שיהיו פנוין בתורה וחכמתה" וכו', וב"הדרן" לסיום המחזור החמישי (דשנת תשמ"ט) שבו מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א את השינויים בענין זה בין לשון הרמב"ם בהלכות תשובה לבין לשונו בהלכות מלכים, מקשר כ"ק אדמו"ר שליט"א את השינויים גם בכך שהדברים בלכות מלכים הם בסיום וסוף הספר ולאחר לימוד הספר (ע"ש), ולכאורה ניתן להעמיס בדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א גם את הרעיון הנ"ל שלאחר לימוד כל ההלכות מתאווים לשלימות קיומן, ובכלל זה, כמובן וכ"ש, לעצם קיום אותן המצוות שא"א לקיים עתה.

ונראה לבאר על פי זה את הכתוב (תהלים קי"ט, קע"ד):
 "תאבתי לישועתך ה' יתורתך שעשועי". דוד **מלכא משיחא** מבטא את
 ה"נתאוונה" שלי ("תאבתי") לישועת ה' ולגאולה (וי"ל כי
 בפשטות זה אחד המקורות למ"ש הרמב"ם "**נתאוו** החכמים והנביאים
 לימות המשיח") משום "יתורתך שעשועי", כדי שיוכל להשתעשע
 ב"**תורתך**" היינו בכל התורה, **והשעשוע** שייך יותר לקיום ההלכות
 ודקדוקיהן, כמבואר בקונטרס אחרון לתניא קדישא ד"ה "דוד
 זמירות קרית להו" (ע"ש היטב כי פנימיות התורה היא "שמחת לב
 ושעשוע המלך הקב"ה" משא"כ הענין של עלית העולמות וחיותם
 ושפעם תליים בדקדוקי המצוות היא, כפי שנראה מהלשון שם,
 "שמחת לבב אנוש **ושעשועיו**" שעל זה השתבח **דוד המלך ע"ה**, עיין
 שם היטב), יזה כוונת הכתוב: "תאבתי לישועתך ה'" משום
 "יתורתך שעשועי".

ויתכן אולי לומר כי זו גם הכוונה בתפלה - משנה הידועה:
 "יהי"ר וכו' שיבנה ביהמ"ק ב"ב ותן חלקנו בתורתך", וכבר
 נשאלה השאלה על הקשר בין שני חלקי התפלה - המשנה הנ"ל (ראה
 "ביאורים לפרקי אבות" על אתר, וראה גם מ"ש ב"הערות
 התמימים" גליון תצא - תקנא תנשיא), ועפ"י הנ"ל יובן הדבר,
 שכי כאשר יבנה ביהמ"ק יהי חלקנו (ללמוד ע"מ לעשות) בתורתך
 - בכל התורה כולה, כנ"ל, משא"כ עתה שהלימוד ברוב הלכות
 התורה אינו באופן של "חלקנו" - שעשוע בהלכה למעשה.

ואפשר להוסיף עוד שעפ"י האמור לעיל יוסבר גם מדוע אנו
 אומרים תפלה זו: א. בסיום אמירת הקרבנות וכו' שלפני תפלת
 שחרית. ב. בסיום תפלת שמו"ע. כי עתה בזמן הגלות אמירת
 (ילמיד) כי הקרבנות יכו' הוא רק באופן של "ונשלמה פרים
 שפתינו" ויכאיזי הקריב" וכו', היינו שאין זה ענין של לימוד
 תורה, כחלק ממצות תלמוד תורה לדעת "המעשה אשר יעשו", אלא
 כעני תחליף לקיים המצוה, וכך גם עדי"ז תפלת השמו"ע, שהאי
 עיקר מצוות תפלה ש"במקום קרבנות תיקנום", ואילו בזמן
 הגאולה ובנינו ביהמ"ק בקרוב ממש יהי זה **לימוד תורה** (מלשון
 הוראה) הלכה למעשה ולא במקום **המעשה**, ולכן אומרים שכאשר
 "יבנה ביהמ"ק ב"ב" אז ממילא יהי "ותן חלקנו בתורתך", וד"ל
 (ועיין הלכות ת"ת פ"ב סעיף ט'): "הלכות הללו הצריכות
 למעשה... יש להן דין קדימה", ראה שם כל הסעיף והסעיפים
 שלאחריו).

- שבת בראשית - ה"י תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 6

לאור כל הנ"ל ברור הקשר הנפלא בין תקנת לימוד הרמב"ם -
וסיום המחזור השמיני עתה - לגאולה השלימה ולצפי' לישועה
שתהי בקרוב ממש ומיד.

≈ ≈ ≈

העילוי שבלימוד עניני הגאולה

בשו"ע אדה"ז, סימן קי"א, מביא הירושלמי בענין סמיכת
גאולה לתפלה שהוא דומה "לאותבו של מלך שבא ודפק על פתח
המלך ויצא המלך לקראתו" וכו'. מפרשת הענין והפרטים נראה כי
ענין זה של "דפק על פתח המלך" מתקיים בהזכרת הגאולה **יותר**
מסידור שבחו של מקום שבג' ראשונות שבתפלת העמידה! (שאם לא
כן אין חשש של "ואם רואהו המלך שהפליג והלך לו אף הוא
מפליג", שהרי הוא אומר "שבחו של מקום" בג' ראשונות,
וד"ל).

מכאן נמצאנו למדים את העילוי הנפלא שבהזכרת ולימוד
עניני הגאולה, וכפי שמלמדנו כ"ק אדמו"ר שליט"א על חשיבות
העיסוק בעניני הגאולה.

≈ ≈ ≈

רב ומלך

בשיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א מבואר על המש"ח שיהי גם רב
וגם מלך. ואולי יש להבין על פי זה רמז בלשון הרמב"ם על
המש"ח שיהי "הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו", דהיינו
ש"הוגה בתורה" רומז להיותו רב ו...עוסק במצוות" רומז להיותו
"מלך" עפ"י הידוע ענינו של מלך וכו'.

■ ■ ■

ש י ח ו ת

ביאור בפסוק כי המצווה וגו'

הת' שניאור זלמן פרקש
~ תות"ל 770 ~

בקוני משיחות ש"פ נצבים תנש"א ויום ב' דר"ה וש"פ וילך תשנ"ב, ושם בהערה 61 מבאר הפסוק בפי נצבים "כי המצווה הזאת לא נפלאה היא ממך גוי ולא רחוקה גוי לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, דלכאורה מאי קמ"ל לאחר מ"ת ולימודה לבנ"י במשך מ' שנה שלא בשמים היא?! וי"ל שחידוש הוא בנוגע לדרגת התורה **שלמעלה לגמרי מהעולם**, שמצ"ע "נפלאה היא" "ורחוקה היא" "בשמים היא" ו"מעבר לים" היא, מ"מ לא נפלאה היא **ממך** גוי כי קרוב **אליך** מצד גודל מעלתה של ישראל ש"נצבים וגוי לפני הוי' אלוקיכם גוי (ועי"ש באורך) וי"ל ע"פ המבואר בד"ה כי המצווה תרס"ו בסופו (בההמשך) בעי' שמ"ז ששם מסביר שעצם התורה (שזהו כי המצווה הזאת שבתורה גופא זהו המעשה שבה. (מצוות מעשיות) וסוף מעשה עלה במחשבה תחילה, תחילה בעצם עמ"ש באורך. וכנראה לזה כוונת הערה שם בשיחה שהפסוק מדבר בדרגת התורה שלמעלה מהעולם בשייכותו לישראל), זהו עוד יותר בריחוק מנפלאה ורחוקה וכו' שכל אלו הם רחוקים פחות או יותר, אך המצווה הזאת (ולעניינינו היינו תורה) רחוקה באי"ע מדרגות דנפלאה וכו' מושרשת בהעצמות כו' (ומכריח זה מפשט הפסוק).

ובזה תובן ההערה הנ"ל, שרק לגבי ישראל כפי **שהם מושרשים בהעצמות** היינו בזמן שהם נצבים לפני הוי' אלוקיכם התורה קרובה, אבל התורה מצ"ע נפלאה ורחוקה (וע"פ המבואר בס"ו הרי"ז עוד יותר בריחוק).

אך עיין בד"ה ואשה אחת בקוני כי מר"ח תש"נ פירוש הפסוק.

ח ס י ד ו ת

הערות בשהעיוה"א

הרב דוד שרגא פאלטער
~ תושב השכונה ~

בשיעורים בספר התניא שעהיוה"א פ"ב, יש להעיר בכמה ענינים,

א) בהתחלת הפרק אחר התיבות "שטועים בדמיונם הכוזב" צ"ל "שמדמין" וחסר מלה זו.

ב) כשמפרש המלים "שטועים בדמיונם הכוזב" כותב, זיי נארן זיך אין זייער פאלשן פארגלייך (זיי זיינען זיך טועה אין צוגאב צו זייער פאלשן פארגלייך ווייל אפילו לויט זייער פאלשן פארגלייך דארף אויך אויסקומען אנדערש ווי זיי טראכטן ווי פארשטאנדיק פון ווייטערדיקן ביאור) ע"כ, וכן מובא ונתבאר בארוכה בביאורים לספר התניא.

ולכאורה יליע, שהוכחתו של אדה"ז - שגם לפי דמיונם הכוזב טועים הם ג"כ - הוא מזה שמדמים הם בריאת שו"א (יש מאין) למעשה אנוש (יש מיש), ולכן סוברים הם שאינו צריכים קיום התהוותו והמשכתו של הדבר הנברא, ומזה מוכיח אדה"ז שקיי"ס הוא ג"כ יש מיש ובקיי"ס הוליד ד' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ואילו הפסיק ד' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה בלי ספק, ונמצא מזה שגם בבריאת יש מיש דרוש השפעה והתהוות תמידית לחמשכת הבריאה, וא"כ גם לשיטתם בבריאת שו"א צריכים המשכת החיות בכל עת ורגע,

וצ"ב, איך אפשר לגלות שורש טעותם הנ"ך ממאורע דקיי"ס, שהלא כמבואר בתניא פרק זה ובהערות כ"ק אד"ש על אתר, שקיי"ס הוא יש מאין במים גופא, היינו יש מיש (באופן כללי), משא"כ במעשה אנוש הוא יש מיש סתם, ובמלים אחרות קיי"ס הוא יש מיש באופן של חידוש, (היינו יש מאין במים גופא) והחידוש הוא שטבע כזו שנצבים ועומדים ה"י אין ואפס בטבע המים לפני

קייס, אף שטבע זה אכן נמצא בברואים ובנבראים, בכ"ז במים גופא ה'י טבע כזה אין ואפס קודם קייס, משא"כ במעשה אנוש ותחבולותיו הוא יש מיש סתם גם בלי חידוש כלל, חיינו לא רק שעצם חומר הכסף נברא כבר לפנינו אלא גם הצורה שנשתנה במעשה האדם גייס אינו חידוש בעצם הדבר, שכסף ניתן לחתצייר בחרבה מיני אופנים.

ועפ"י ישנו חילוק עיקרי - לפי ערך - בין מעשה אנוש וקייס, ואיך שייך לומר מכיון שקייס ה'י צריך חשפנה תמידית כך גם במעשה אנוש - שלדעתם דהמינים שווה מעשה אנוש לבראית שוי"א - חלא מובן לכל שבריאית יש מיש באופן של חידוש (חיינו במדה מסוימת גדר של יש מאין כנ"ל) דרוש יותר המשכת החיות בכל עת ורגע מאשר מעשה אנוש שרק יש מיש סתם, וצריך חסברה בביאור התניא בגילוי שרש טעותם (חיינו טעותם הכפול).

ובחשקפה ראשונה ה'י אפשר לבאר עפ"י חצרת כייק אדיש על אתר בענין זה דקייס, בקשר לשאלה המתעוררת איך אפשר לגלות לחם טעותם אף לפי מסקנתם כשהם לא מאמינים כלל בכל המאורע דקייס, וע"ז כותב כייק אדיש וזלח"ק: אין זה מכוון אליהם - שחרי אומרים לחדיס - כ"א זהו מעין מאמר חמוסגר חמבאר אליבא דאמת - איך שזהו פלא גדול וכו' עכלח"ק.

וחיינו מאחר שכל החוכחה חזו דקייס אינו מכוון לחם רק שכן הוא אליבא דאמת, לכן גם בנידון חנ"ל יש לבאר כן.

אבל עדיין צע"ק שגם אם אינו מכוון לחם כל הענין דקייס, חלא לכאורה העדר ההתאמה בזה כנ"ל גם אליבא דאמת, חיינו גם לאלו המאמינים בקייס (בני ישראל), לא מסתבר לגמרי ביאור זה כנ"ל הקושי בזה, ובפרט שביאור זה אליבא דאמת, חיינו שכל פרטי הביאור הוא אמת לאמיתו ומובן על בוריו.

ודוחק לבאר, מאחר שהוספה זו דקייס וחוכחתו מכוון רק לאלו המאמינים, ולאנשים כאלו אין נפקימ - עכ"ס לא כ"כ - בחילוק בין יש מיש סתם ליש מיש באופן חידוש ביהם לאמונתנו בזה, ולכן אין צורך לדייק בפרטי הביאור חנ"ל מכיון שזהו ביאור אליבא דאמת, מוכרח במשטות שצריך לחזק ולחיות מובן בכל פרטי וצע"ק.

- שבת בראשית - ה' תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 10

(ג) עמוד 770 בהערות כ"ק אד"ש, מפרש הנ"ל און דאס וואס האט זיך גערעט אז די טבע פון וואסער צו גיסן זיך אראפ צו איז א באשאפונג יש מיש און איז נישט אן עצמיותדיקער ענין אין וואסער... ע"כ.

ולכאורה המלים "יש מיש" הוא טה"ד, וצ"ל "יש מאין", וחרוצה ייען באריכות בספר התניא ובפירושו ואכמ"ל.

~~~~~

תשובה בעוה"ז

הת' שמואל ראזען
~ תלמיד בישיבה ~

בלקו"ת דרושים ליוה"כ ע,א מבאר החילוק בין עוה"ב ועוה"ז בנוגע לענין התשובה ואומר "שעוה"ז הוא עולם התמורה שבו האדם יכול לשנות את טעמו מרע לטוב מיד כרגע" ומביא רא"י לזה "שהרי ארז"ל [ראה ברכות יט,א - מ"מ לשם] ת"ת שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שבודאי עשה תשובה".

ולכאורה כוונתו כפשוטו [לעיל שם כתב תשובה מועלת לזה וכמארז"ל יש קונה עולמו בשעה א'] שחתשובה יכולה להיות מיד כרגע ויש לעיין מה הרא"י מת"ח ששם מדבר אודות יום ולילה ולא תיכף.

וראה סה"מ תק"ע [שנסמן בריש המאמר בלקו"ת שם] ע' קנד "שעיקר התשובה בעוה"ז דוקא שגם רשע גמור יכול לשנות טעמו מן הקצה כו' ולקנות עולמו בשעה א' כר"א ב"ד.

ובנוסף אחר שם ע' קסד בעוה"ז . . מן הקצה אה"ק [אל הקצה] שאפי' הוא בעל עבירה . . וקונה עולמו בשעה א' וכמארז"ל המקדש את האשה ע"מ שאני צ"ג ונמצא רשע מקודשת שמהרהר תשובה בלבו שבהרהור א' ברגע א' נתחפך לאיש אחר ונעשה צדיק.

≈ ≈ ≈

עולה וזבח

במאמרי אדמה"צ במדבר-ב ע' תשצ וכמו"כ ה'י במזבח של אליהו שנפל אש ה' על עולה וזבח וליכך גם המים שבתועלה ובמ"מ לשם מלכים-א יח, לח. ויש לעיין מה פ"י וזבח הלא ה'י רק קרבן עולה.

■ ■ ■

פ ש ו ט ו ש ל מ ק ר א

הערות וביאורים בפש"מ

הרב בן ציון ריבקיין
~ ס.לואיס, מיזורי ~

ע"פ "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" (בראשית א:א) פרש"י "אמר ר' יצחק לא ה'י צריך להתחיל את התורה וכו'. ע"כ. וידוע שיחת קודש כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע (נדפס בקונטרס ח"י אלול תשי"ג) שהטעם שהזכיר רש"י "אמר רבי יצחק" הוא כדי לעשות זכרון לאביו של רש"י שה'י שמו יצחק. (ועד"ז כותב אדמוה"ז נ"ע בתחילת שער היחוד והאמונה ד' המדרש תלים עה"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים בשם הבעש"ט נ"ע, וכן ר' אושעיא מחבר מד"ר הזכיר שמו. ע"ש בקונטרס הני"ל באורך). ויש להעיר דכעין זה כתב ג"כ הט"ז בפירושו על פרש"י עה"ת ז"ל "נהירנא כד הוינא טליא ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד ביאור רש"י כתוב בו שזה המאמר שהביא רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד וכו' אלא שזה ר' יצחק ה'י אביו של רש"י וכו'. ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חיבורו ואמר לו ישאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך והקשה לו סתם למה התחילה התורה וכו'. כך ראיתי שם" עכ"ל. (וע"ש בהגהת הרה"ג רח"ד ז"ל שעוועל בדפוס מוסד הרב קוק שמעיר ע"ז שכעת שיצא לאור מדרש תנחומא ומצינו באמת קושיא זו בשם ר' יצחק במד"ת אות י"א אך מ"מ יש ליישב עיקר ד' הט"ז כיון שאין דרכו של רש"י להביא שמותיהם של החכמים על מאמריהם) ודו"ק, וע"י כעין ד' הט"ז בס' שם הגדולים להחיד"א ז"ל ערך רש"י.

- שבת בראשית - ה"י תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 12

ההפרש בין "אנא בשם" ל"אנא השם" בוידוי כ"ג בעבודת יוה"כ

יוסף וולדמן
~ תושב השכונה ~

בסדר עבודת יוה"כ בנוסח הוידוי של כ"ג ג' פעמים,
אומרים: "וכך ה"י אומר, אנא "השם", חטאתי עויתי...

אנא "בשם" כפר נא לחטאים ולעוונות...

שלוחי צבור נוהגים להרים קולם ולצעוק אנא השם, ואחרי כך
ממשיכים חטאתי עויתי...

וכן נוהגים לצעוק באנא השני' אנא "בשם", דהיינו שה"בשם"
נמשך לתיבת אנא שלפניו (כמו באנא הראשון) ואחרי כך ממשיכים
כפר נא לחטאים...

לכאורה אופן ההדגשה הזה באנא השני' - אנא בשם, - אינו
מתאים לתוכן פירוש המילות לפי המבואר בפוסקים וביתר ביאור
בתו"ט יומא פרק ו' משנה ב' כדלהלן:

ט"ז ריש סימן תרכ"א:

"בטור הביא דיעות ש"ל אנא השם בראשונה ואח"כ אנא בשם
כפר נא.

וכן הוא במחזורים.

ונראה לי הטעם דכשמבקש רחמים אומר "בשם" דהיינו שמתפלל
שהוא ית' יושיענו על ידי שם העצם שהוא רחמים גמורים בלי
תערובות דין כלל. עכ"ד.

בשו"ע אדה"ז סימן תרכא סעיף יא:

"ובכל ג' וידוים אלו אומרים בתחלה אנא ה' וכו' ואח"כ
אנא בשם כפר נא וכו',

שכשמבקש רחמים על הכפרה יש לומר **אנא בשם**, כלומר שהקב"ה יושיע **על ידי** שם העצם שהוא רחמים גמורים (בלי תערובת דין כלל). עכ"ל.

בתו"ט יומא פרק ו משנה ב.

בא"ד של ד"ה **אנא השם** עוו פשעו חטאו.

וז"ל: "ומ"מ צריך טעם לפי הירושלמי. . . שכהן גדול הי' אומר בשני' בבי"ת **אנא בשם** כו' ומאי שנא שני' מהראשונה.

וז"ל דבראשונה כשמתחיל צריך שיאמר בה"א הקריאה שקורא להש"י בשמו כדי שיתודה לפניו.

ובשני' שמבקש הכפרה אומר **בשם**, **רצ"ל שבשם הזה יכפר** כי הוא המקור לכל השמות...

מכל הנ"ל מוכח לכאורה שב"אנא" **השני'** צריכים להסמיך מלת **"בשם"** להמילים "כפר נא..."

וצריך לברר מקור מנהג העולם להסמיך ב"אנא" השני' ה"בשם" ל"אנא" כמו שמסמיכים ב"אנא" הראשונה "השם" ל"אנא".

ועוד יש הוכחה כנ"ל מן לשון הירושלמי כפי שמובא בתוס' יומא ל"ה ע"ב ד"ה **אנא השם** וז"ל:

"בירושלמי יש דבראשונה אמר **אנא השם** ובשני' **אנא בשם** כפר נא וכו' עכ"ל התוס'.

מזה שבשני' מעתיק גם המילים **כפר נא** יש להוכיח כנ"ל ש"בשם" מצורף לתיבת **כפר**. שאחריו כמו שמוכח מתו"ט מהט"ז, ושו"ע אדה"ז.

ר מ ב " ס

תפקיד ביי"ד הגדול

הרב טובי' בלוי
~ ירושלים עיה"ק ~

ברמב"ם הלכות ממרים, פ"א ה"ד: "כשהי' ביי"ד הגדול קיים לא היתה מחלוקת בישראל, אלא כל דין שנולד בו ספק לאחד מישראל שואל לביי"ד שבעירו, אם ידעו אמרו לו, אם לא וכו'", עיי"ש כל פרטי סדר בירור הדין.

ולכאורה צ"ע שהרי יכול להיות מחלוקת בין שני בתי דין מערים שונות, שזה פסק לשואל מעירו כך והשני פסק לשואל מעירו כך, והרי לא מצאנו בדברי הרמב"ם, כשמפרט תפקידיו של ביה"ד הגדול, שיכריע במחלוקת בין שני בתי דין (ופשט שכל שואל צריך לעשות כפי שפסק לו הביי"ד שבעירו גם אם ביי"ד אחר פסק אחרת).

ויש לדייק גם מלשון הרמב"ם בהלכה ה' שם: "שני חכמים או שני בתי דין שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין או עד שלא הי' הדבר ברור להן", הרי שאנו מוצאים בפירוש אפשרות של מחלוקת גם בזמן הסנהדרין "עד שלא הי' הדבר ברור להן", כלומר לפני שהענין הובא לפני ביי"ד הגדול.

והנה המקור לדברי הרמב"ם היא (כפי שמציינים הנו"כ) מ"ש בסנהדרין פ"ח ע"ב: "תניא אמר ר' יוסי מתחלה לא היו מרבין מחלוקות בישראל" וכו', והרמב"ם שינה וכתב: "לא היתה מחלוקת בישראל", ולפי הגירסא בבביתא לא קשה מ"ש לעיל, אבל לפי לשון הרמב"ם צ"ע לכאורה.

נ ג ל ה

בענין איסור"נ של עצי סוכה

הרב יצחק דוד פישמאן
≈ בארא פארק ≈

בשוי"ע אדה"ז בסי' תרל"ח סעיף י"ב כותב וכ"ז דמהני תנאי היא רק בנוי הסוכה, אבל עצי הסכך עצמם אין מועיל להם שום תנאי להסתפק מהן וכו' שהרי איסורו מה"ת, ואפי' עצי הדפנות שאיסורן אינו אלא מד"ס, הואיל והוקצו למצוות סוכה חל עליהם קדושת הסוכה, אעפ"כ אין מועיל להם תנאי להסתפק מהן אפי' לכשתפול הסוכה בתוך ימי החג, שהרי כל שאינו מתנה שאינו בודל מהן כל ביה"ש, אינו תנאי כלל. ומעצי הדפנות ע"כ צ"ל מובדל מהן כל ביה"ש, של יו"ט הראשון שהוא יו"ט וא"א לו ליטול שום דבר מעצי הדפנות עדיין משום איסור סתירת אוהל ביו"ט, וא"כ בע"כ חלה עליהם הקדושה מיום הראשון ושוב אינה נפקעת כל ימי החג אפי' אם נפלה וכו' עכ"ד.

וצלה"ב משי"כ איסור"נ בעצי הדפנות משום איסור סתירה, תיפוק ל"י משום שחל שיש על הסוכה (ע"י סוכה דף ט' ע"ב) וה"ה על הדפנות. . . אע"פ דאדה"ז סובר דאינו רק מדרבנן, מ"מ הוא מדרבנן עכ"פ חל עליהם קדושה. עוד צ"ב משי"כ שהרי איסורן מה"ת, מה הו"א בזה מ"מ יועיל תנאי - ועד"ז ילה"ק משי"כ בסעיף י"ד וז"ל ואם עשה סוכה בחוה"מ והתנה על עצי הדפנות, התנאי מועיל להסתפק מהן בכל עת שירצה, ה"ז מסתפק מהן בכל שירצה אפי' בשעה שהסוכה קיימת ויושב בה לשם מצוה, ואין בזה משום ביזוי מצוה, כיוון שהדפנות לא הקצו כלל למצוות סוכה שהרי התנה עליהם מתחלה שיהא ראוי להסתפק מהן, ונמצא שלא חלה עליהן קדושת הסוכה מעולם עכ"ל - וצ"ע אמאי מהני תנאי על הדפנות, אמאי אינו מועיל על הסכך. - עוד צ"ב משי"כ "ואין בזה משום ביזוי מצוה" בזוי מצוה מאן דכר שמי', הא איירי מהדפנות, ובנוגע לדפנות, כ"כ בסעיף ה' וז"ל: ואפי' עצי הסכך "והדפנות" וכו' שהרי כשמפריד הקיסם מהסוכה מפקיע הוא מעליו קדושת הסוכה - הרי להדיא דחל קדושת סוכה על הדפנות, ואי משום בזוי מצוה, ליכא שום חלות קדושה, וכמ"ש בס"ו בנוגע לנוי סוכה.

והנראה בזה לענין דבפשטות לומדים דיש איסור מה"י ליהנות מעצי סוכה דילפינן מזה חג לה' אף סוכה לה' (סוכה דף טע"א) דיש חלות קדושה על הסוכה, ועל הנוי סוכה איכא איסור מדרבנן של ביזוי מצוה (ע"י שבת דף כ"ב ע"א) וליכא חלות קדוש כיון שאינו מעיקר המצוה, אכן נראה דגם על עצי סוכה חל איסור של ביזוי מצווה, דלא גרע מנוי סוכה, רק דנוסף ע"ז חל ג"כ חלות קדושה, אבל הביזוי מצוה לא נגרע, ועפ"י יבואר שפיר לשון הרמב"ם בפ"ו מה' סוכה הט"ו שמתחיל עצי אסורין כל ח' וכו' "וכן אוכלין ומשקין שתולין בסוכה כדי לנאותה אסור להסתפק מהן כל ח"י".

והנה מסתימת לשון הרמב"ם שכתב וכן, משמע דס"ל דנוי סוכה אסור מאותו טעם של עצי סוכה, וקשה טובא דהא נוי סוכה לכו"ע הוא רק מדרבנן משום ביזוי מצוה כמבואר להדיא בשבת דף כ"ב ע"א דילפינן מדם שלא יהיו מצוות בזויות עליו, ועוד אי אסור מה"י אמאי מועיל תנאי בנוי סוכה ולא בעצי סוכה - ועפ"י י"ל דכוונת הרמב"ם היא דכיון דגם בעצי סכך יש דין של ביזוי מצווה, ע"ז ממשיך וכן אוכלין ומשקין, יש ג"כ דין של ביזוי מצווה, והחילוק הוא דבעצי סכך יש עוד איסור מה"י משום ביטול קדושת סוכה ולהכי לא מהני תנאי, משא"כ בנוי סוכה דאיכא רק איסור מדרבנן ע"ז מהני תנאי ועפ"י יבואר ג"כ לשון אדה"ז שכתב ואין בזה משום ביזוי מצוה, דבסעיף י"ב כתב דבעצי הסכך אין מועיל שום תנאי שאיסורן מה"י, והיינו כנ"ל דעל דין קדושה לא מהני תנאי, אבל על עצי הדפנות דאיסורן רק מדרבנן הטעם דלא מהני תנאי הוא רק משום איסור סתירה - וע"ז ממשיך בסעיף י"ד דאם עשה סוכה בחוה"מ והתנה על עצי הדפנות, וכנ"ל דרק על עצי הדפנות מועיל תנאי, ה"ז מסתפק מהן ואין כזה משום ביזוי מצווה וכנ"ל דרק על דין ביזוי מצווה שבו מהני תנאי, אבל על עצי הסכך לא מהני תנאי משום דין קדושה שבו וכנ"ל.

אבל יל"ע בכ"ז דבסעיף ב' כתב אדה"ז ואע"פ שהדפנות אין עיקר הסוכה, מ"מ הועיל והוקצו למצוות סוכה חל עליהם קדושת הסוכה להאסר בהנאה כוונתה א"כ משמע להדיא דאע"פ שהדפנות היא רק מדרבנן, מ"מ חל עליהם קדושת הסוכה וא"א אמאי מהני תנאי, וכן משמע בסעיף ה' ובסעיף י"ב, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי חלוק הדפנות מהסכך דרק בדפנות מועיל תנאי משא"כ בסכך.

ונלעי"ד דאה"נ דבדואי חל חלות קדושה גם על הדפנות (מדרבנן עכ"פ) ועי"ז לא מהני תנאי ומשי"כ אדה"ז דמהני תנאי איירי ביותר מהכשר סוכה, ובזה חלוק הסכך והדפנות, דבסכך לא מהני משא"כ בהדפנות מהני תנאי.

ויש להביא רא"י לזה מלשון אדה"ז בריש הסימן דבנוגע לסכך כותב לפיכך אסור להסתפק מעצי הסכך כל ז' ימי החג מה"ת, בין מהסכך הצריך להכשר סוכה, בין מהסכך היותר על הכשר סוכה - ואילו בנוגע לדפנות כותב בס"ב אסור להסתפק מעצי הדפנות מד"ס וכו' ואפי' הדפנות שא"צ להכשר סוכה כגון שעשה ד' דפנות שלמות וכו' הרי כל הדפנות מוקצות למצוות סוכה וחל עליהם קדושת הסוכה - הרי דשינה לשונו דבסכך כתב בין הצריך להכשר סוכה בין היותר מהכשר סוכה, משא"כ אצל דפנות כותב ואפי' וכו' משמע מזה דלגבי דפנות יש חידוש נוסף בהדפנות שא"צ להכשר סוכה דגם עליהם חל קדושת הסוכה.

והביאור בזה נראה דבעצי הסכך הוא מקצה הכל לקדושת הסוכה, הגם דלהכשר סוכה א"צ יותר מז' על ז', מ"מ בדעתו להשתמש בכל הסוכה שאינו רוצה לאכול רק במקום מצומצם של ז' על ז', להכי גם היותר מהשיעור הוא מקצה לקדושת סוכה, משא"כ בדפנות הסוכה אינו מקצה יותר מג' דפנות, כיון שא"צ לזה, שיכול לאכול בכל המקום גם במקום דליכא דפנות כ"ז שיש סכך, להכי בדפנות הסוכה יש חידוש נוסף דגם זה נכלל במצוות סוכה, וזש"כ ואפי' הדפנות שא"צ להכשר סוכה.

ועפי"ז י"ל מש"כ בסעיף י"ב דבעצי סכך אין מועיל שום תנאי שאיסורן מה"ת הוא אפי' ביותר מהכשר סוכה, ומוסיף דאפי' עצי הדפנות, והיינו ג"כ יותר משיעור הכשר סוכה של הדפנות, מ"מ אין מועיל שום תנאי, כיון דביה"ש ה"י אסור משום איסור סתירה, ולא כתב משום דחל עליהם קדושת הסוכה דביותר מהכשר סוכה, ליכא קדושת סוכה בדפנות כנ"ל - ואח"כ ממשיך בסעיף י"ד דאם עשה סוכה בחוה"מ דליכא איסור סתירה והתנה על עצי הדפנות, והיינו ג"כ ביותר משיעור הכשר סוכה, ורק על עצי הדפנות מועיל תנאי ובזה גופא על יותר מהכשר סוכה, ע"ז ליכא קדושה, ונשאר רק הדין של ביזוי מצוה וכיון שהתנה קודם יו"ט ליכא ביזוי מצוה, וא"ש מש"כ רק דפנות וגם מש"כ ביזוי מצוה וכנ"ל.

- שבת בראשית - ה"י תתא שנת לפלאות בכל מכל כל 18

אבל באמת יל"ע במש"כ דלא חל קדושת הסוכה על הדפנות
היתרים משיעור הכשר סוכה דמלשון אדה"ז בס"ב משמע דחל עליהם
קדושת הסוכה, שהרי כתב "הרי כל הדפנות מוקצות, למצוות סוכה
וחל עליהם קדושת הסוכה" - ועד"ז בס"ב כי "וא"כ בע"כ חלה
עליהם הקדושה מיום ראשון", ועפי"מ אפי' דאייר בהדפנות
היותר מהכשר סוכה, ואעפ"כ כתב דחל עליהם הקדושה - בשלמא
מס"ב ל"ק דשם איירי מהדפנות הצריך להכשר סוכה, וע"ז כתב
שמפקיע מעליו קדושת הסוכה אבל מס"ב וי"ב קשה כנ"ל.

ויש לדחוק דאיזה קדושה חל על הדפנות אבל לא סגי בקדושה
כזו שלא יועיל תנאי וצ"ע בזה.

~~~~~

עשיית מלאכה במוצש"ק

הרב זלמן גרינברג
~ תושב השכונה ~

בה"ל שבת ס"י רצ"ט פסק אדמוה"ז דכל המחמיר שלא לעשות
מלאכה עד אחר קדושת דסדרא תבוא עליו ברכה... וכל העושה
מלאכה אינו רואה סימן ברכה וכו'.

ולכאורה יש להבין מהו הקשר בין עשיית מלאכה לאמירת
קדושת דסדרא.

ובדוחק י"ל עפ"י המבואר טעם אמירת קדושת דסדרא במוצש"ש
(כמ"ש בס"י רצ"ה) כדי להאריך לרשעים בחזירתן לגיהנום, אי"כ
מטעם אהבת ישראל הוסיפו גם שיחכה בעשיית מלאכה עד אחר
אמירת קדושת דסדרא שלא יהא נראה כאילו כבר גמר השבת ויחזרו
הרשעים.

ויש לומר באו"א בהקדים מה שהקשה הפרישה (ס"י רצ"ה) דאי
מטעם החזרת הרשעים האריכו בתפלה למה בחרו דוקא בתפלה זו
(קדושת דסדרא) ולא תפלה אחרית, וראיתי בסדור הגאונים
והמקובלים דמביא בשם שער הכוונות דבאמירת ובא לציון דוקא
ממשיכים מעולם האצילות לעולם העשי' שימשך לאח"ז במשך ששת
ימי החול.

ולפייז ניתן להבין הקשר בין העדר עשיית מלאכה עד אחר אמירת קדושה דסדרא דאלי"כ הוה כתרתי דסתר דמצד אחד כבר עשה מלאכה ולאחר כך רוצה להמשיך **קדושת שבת** (שכבר גמר) לששת ימי החול.

והנה לפי ב' טעמים אלו יצא חידוש גדול דאם מצד איזה סיבה עשה מלאכה קודש אמירת ובא לציון אין ענין עוד לאומרו דהא כבר חזרו הרשעים וגם אין ביכולתו להמשיך קדושת שבת לששת ימי החול דהא כבר עשה מלאכה.

אמנם יש לדייק א) דהא בסי' רצ"ה כשכותב אדמוה"ז בדין אמירת ובא לציון כותבו לכל אחד ואחד, ואילו לגבי עשיית מלאכה בסי' רצ"ט כותב **דבעל נפש** יחמיר שלא להדליק ושלם לעשות שום מלאכה, ב) מ"ש שטלטול הנר וכיו"ב מותר מיד אחר הבדלה ואם טעם אמירת קדושה דסדרא הוא כדי להוסיף מחול על הקודש ה"ז שייך גם לטלטול הנר דאסור בזמן תוספת שבת ורק במקום מצוה התיירו. ג) דכתב המג"א בסי' תפ"ט סק"ז (ודלא כמ"ש במ"ב סי' רצ"ט) דמותר לספור ספירת העומר אחר צאת הכוכבים אפי' לא התפלל עדיין ערבית **דהא לילה הוא לכל מילי**... דבאמת שבת כבר חלף והלך לו רק שאסורים במלאכה עד שיבדיל, הרי דקדושת שבת גומר בצאת הכוכבים ולילה היא **לכל מילי** ורק לדין עשית מלאכה מחכים עד אחר הבדלה. ד) והוא העיקר למה כשחל יו"ט באמצע השבוע אין אומרים אותה והרי גם בזמן ההוא צריך להמשיך תוספת שבת.

ומשום חוזק הקושיות צ"ל (מלבד מה שמיישב בזה הגר"ז בחידושו על מועדים) דיסוד האמירה הוא ברכה, רק לא מסתפקים רק בפסוק ואתה קדוש ומאריכים משום הטעם כדי שישתחו ישראל, וממילא בודאי גם אם עשה מלאכה צריך לאומרו כיון שכך נתקן, וטעם אמירתו הוא משום הברכה והבקשה שתשרה השכינה בכל מעשה ידיו במשך השבוע.

≈ ≈ ≈

קשים גרים לישראל כספחת (צרעת)

על מאמר הגמ' ביבמות מ"ז, ב קשים גרים לישראל כספחת פירש"י לשון ספחת שאוחזין מעשיהם הראשונים ולומדים ישראל

- שבת בראשית - **הי' תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 20**

מהם או סומכין עליהם באיסור והיתר, ומהאי טעמא פסק הרמב"ם בהל' אישות דהמצוה הנכונה דכשיבוא גר או גיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון וכו' וכו' ומהאי טעמא לא יקבלו גרים לימות המשיח.

והיינו דס"ל לרש"י דאין קבלת הגירות חסרון בגר המתגייר רק דעל ידו יוכלו ישראלים ללמוד ממעשיהם (אבל לא דקבלתו לא הי' אמיתי).

אבל הרמב"ם שינה מלשון הגמ' וכתב קשים גרים לישראל **כנגע צרעת**, וכבר האריך בזה הפרמ"ג בהקדמתו לשו"ע או"ח טעם וביאור הדבר.

ונראה לומר דדייק הרמב"ם משום דמרומו בו עוד ענין והוא עפ"י המובא בגמ' (ערכין דף ט"ו ע"ב) דענין הנגעים בא כעונש לחטא לשון הרע, ומבואר בלקו"ש ח' כ"ב ע' 65 דבלשון הרע יש ב' ענינים א) דדיבורו לשון הרע באה ממדות רעות וגורם **רעה לאחרים**, ב) **עצם** דיבורו רע.

עד"ז בענין קבלת גרים על תנאי וכיו"ב יש בו ב' הענינים א) שהם קשים לאחרים כדלעיל (או כמוכא בתוס' שם דהגרים מדקדקים במצוות וקשים הם לישראל כספחת דמתוך כך הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושין רצונו) ב) **עצם** קבלתם רע מצד שלא הי' אמיתי - וזה בא הרמב"ם לרמז בתיווכו לנגע צרעת.

מענין לענין כדאי להעיר מ"ש השפת אמת (שבועות) טעם אי קבלת גרים לימות המשיח דנשמות הגרים מקורן ושרשן בקדושה אולם הם רק נפלו ונבלעו בסטי"א ומשך כל זמן הגלות עד ימות המשיח יתבררו ויתלבנו כל הנשמות הללו ויחזרו למקורם ושרשם ומשיח בן דוד אחרון הוא לגרים ואז יהי' כבר כולם מתוקנים ולא יתכן שיחי' אח"ז עוד גרים.

ש ו נ ו ת

תורה חדשה

הת' אברהם לעבאוויטש
~ תלמיד בישיבה ~

בגליון תקצד העיר הרב י.ט.ט בענין מתן תורה ותורה חדשה יש להעיר משלי"ה שעא, סע"א "כי אתה מסודרים אותיות [התורה] כמו שהיא עתה בידינו אבל לעתיד תהי' תורה חדשה. לא חדשה ממש ח"ו רק **יצטרפו אתיותי' בענין אחר** כמו שהיתה למעלה קודם שנתנה. וז"ה שה' עוז לעמו יתן ולא אמר נתן אלא **יתן לעתיד** ועתה נתן גוף התורה".

~~~~~

אם יחיד אומר אומר פיוטים בלשון ארמי

הרב שמואל פסח באגאמילסקי
מחבר קובצי שאלות פירושים וביאורים
~ מייפלוואוד, נוא דזירזי ~

א. בלוח כולל חב"ד, בחודש אלול ביום ראשון דסליחות כתוב: "האומר סליחות ביחיד לא יאמר י"ג מדות ולא הפיוטים שבשלשון תרגום כמו מחי ומסי".

ויש להעיר על דבריו:

1) מקום הדפסת הוראה זו דורש ביאור. אף שהתחלת אמירת סליחות למנהגנו, הוא בחודש אלול ובסמיכות לר"ה, מ"מ מנהגנו לומר סליחות ג"כ ביום תענית צבור.

- פלא על המו"ל סי' תורה אור קה"ת תשמ"ז שבנוגע לאמירת אבינו מלכנו בתענית צבור, העיר בשולי העמוד (קמ, א): "בתענית צבור אומרים (-אבל ראה לקמן רמב, א)".

- שבת בראשית - ה"י תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 22

ולא העיר כעין זה בשולי העמוד של הסליחות שנדפסו בע' קפ"ב ואילך. זכוונתו במש"כ הוא למכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע. וזל"ה ק: "...ומ"ש כבוד מעלי שם בענין הסליחות והפיוטים והפזמונים שמעתי מאיש מהימן ששמע מהישיש... שהוא יודע ברור שבבכנ"ס של כ"ק אדמו"ר (הזקן) לא היו אומרים סליחות ולא אבינו מלכינו (בנוסח הארוך) ביום תענית צבור".

לא ידוע לי הטעם שלא נדפס בס"י תו"א שמו של המו"ל. אף שזה נוגע ביותר לידע עד כמה יכולים לסמוך על הערותיו ופסקיו שהכניס בסידור רבנו הזקן.

לפי זה מובן שהסליחות הראשונים שאומרים על סדר השנה הם - סליחות לצום גדלי', אף שנדפסו בסוף הסליחות שאומרים לפני ר"ה.

וכיון שלוח כולל חב"ד הוא עפ"י סדר השנה המתחיל בחודש תשרי, מובן שמקום הנכון להוראה הנ"ל, הוא **בתחילת הלוח**, בצום גדלי', ולא בסוף הלוח.

2) לפי שיטתו, ה"י לו ג"כ להעיר שהיחיד, בסוף פיוט מכניסי רחמים, ישנה הנקוד של תיבות "צדקך ועמד", שנקדו בלשון ארמי, לנקוד של לשון הקודש. כי מובן שהרבה לא ירגישו בזה, מאחר שרובו ככולו של הפיוט הוא בלשון הקודש.

- אמנם הא גופא צ"ע. מדוע דוקא ב' תיבות אלו הנקוד הוא בלשון ארמי ולא בלשון הקודש, הלשון של כל שאר הפיוט. -

3) עצם ההוראה, למרות שנדפס כן בהלוח מדי שנה בשנה, ואין בידי לברר אם זה מהרב אברהם חיים ז"ל נאה (מחבר הלוח), או א' מהתוספות של בנו הרב ברוך נאה.

לפענ"ד אינו מתאים עם דעת רבנו הזקן ומתאים עם דעת המשנה ברורה וכפי שיתבאר.

ב. בשו"ע או"ח סי' ק"א ס"ה כתב רבנו הזקן: "יכול להתפלל בכל לשון שירצה כשמתפלל בצבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלח"ק לפי שאין מלאכי השרת מכירין בשאר לשונות והיחיד צריך למלאך מליץ לקבל תפלתו אבל צבור אי"צ למליך... והנשים

שנהגו להתפלל בלע"ז תפלת י"ח. יש שלמדו עליהן זכות לומר שלא מנעו ליחיד להתפלל בשאר לשונות אלא כששואל צרכיו כגון שמתפלל על החולה או על שום צער שיש לו בביתו אבל תפלה הקבוע לצבור אפי' יחיד יכול לאומרה בכל לשון ויש שלמדו עליהן זכות אחר לומר שלא מנעו להיחיד מלהתפלל בשאר לשונות אלא מלשון ארמי בלבד שהוא מגונה בעיני מלאכי השרת ואינם נזקקין לו אבל מכירין ויודעים בכל הלשונות..".

- כנראה יש כאן טה"ד. ובמקום "(תפלה) הקבוע (לצבור)", צ"ל - הקבועה, וכפי שהוא בכל דפוסי שו"ע של המחבר שראיתי.

טעות זה (וכן עוד כו"כ טעותים) נשמט מלוח התקון שבסוף ספר מ"מ וציונים לשו"ע אדה"ז מהרב ניסן מאנגל. -

החילוק בין ב' למודי זכות הוא: אם יחיד יכול לומר בל' ארמי תפלה הקבועה לצבור. דלדיעה הראשונה מותר, ולדיעה השני' אסור. ומה שמותר ליחיד להתפלל, הוא בשאר לשונות תוך מלשון ארמי.

ג. והנה אין ידוע לי מה הכלל בשו"ע רבנו הזקן כשמביא ב' דעות, אם דעתו כדיעה השני', כפי שהוא בנוגע לשו"ע המחבר (ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות י"ג וי"ד) או לא.

ולהעיר שלשון המחבר הוא "וי"א.. וי"א..". ולשון רבנו הזקן הוא, "יש שלמדו.. ויש שלמדו". אבל אולי אין חילוק בהלשונות בנוגע לכלל הני"ל.

אמנם אפי' נסבור שדעת אדה"ז הוא כחיש שלמדו הבתרא, ולפי"ז מובן הוראה הני"ל שבלוח כולל חב"ד.

מ"מ מה דאין מפורש בשו"ע רבנו הזקן, מפורש בסידור רבנו הזקן, ובסידור מפורש דנקטינן כחיש שלמדו הראשון.

וכיון דנקטינן דהיכא דיש סתירה בין השו"ע והסידור, פסקינן כהסידור, משום שנתחבר באחרונה (ראה פתח דבר של כ"ק אדיש לשו"ע הוצאת קה"ת ניו יארק).

- שבת בראשית - ה"י תתא שנת נפלאות בכל מכל כל 24

מובן שהוראה הנ"ל בלוח כולל חב"ד אינו מתאים עם דעת רבנו הזקן בסדורו.

ד. דהנה המשני"ב שם סק"יט, על ה"א הבי' שהביא המחבר "דאף יחיד כששואל צרכיו יכול לשאול בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמ"י, כתב: "ובצבור מותר אף לשון ארמ"י. וזה אתי שפיר מה דאומרים יקום פורקן וברוך שמי' בצבור וכדומה [פמ"ג]. ולפי"ז אם מתפלל בביתו אין יכול לאמר **שום** יקום פורקן. וכן מוכח באור זרוע הגדול בהלכות שבת סי' נ"ו.

נמצא שהוראה הנ"ל שבלוח כולל חב"ד מתאים עם משנה ברורה זו.

אמנם רבנו הזקן בסדורו לפני יקום פורקן הבי' כתב: "יחיד המתפלל אין צריך לומר יקום פורקן זה ולא מי שברך".

היינו דשיטת רבנו הזקן הוא, דיחיד יכול לומר יקום פורקן הראשון אף שהוא בלשון ארמ"י, ודלא כדעת המשני"ב שכתב "אין יכול לאמר **שום** יקום פורקן". ובטח משום דבסדור ס"ל כדיעה הראשונה שהביא בשו"ע הנ"ל, "אבל תפלה הקבועה לצבור אפי' יחיד יכול לאומרה בכל לשון".

רק יקום פורקן הבי', אף שמצד לשונו בלשון ארמ"י, גם יחיד הי' יכול לאמרו, מ"מ מצד נוסחו, אין ליחיד לאמרו. משום דהוא תפלה לנוכח של הקהל המתפללים. וכפי שאומרים, "לכל קהלא קדישא **הדין**.. יברך יתכון חייכון.. יומיכון.. לשניכון.. ומתפרקין..".

משא"כ יקום פורקן הא' נשמט שם "קהלא קדישא הדין". ובמקום יברך יתכון וכו' נאמר, "יברך יתכון..חייהון.. יומיהון.. לשניהון.. ויתפרקון..".

ויקום פורקן הבי' הוא שווה להמי שברך שנאמר שם "יברך את כל הקהל הקדוש הזה". ולכן שניהם אין יחיד אומרם.

ה. עוד יותר י"ל בד"א, ששיטת רבנו הזקן בסדורו הוא, דאם יחיד רוצה, יכול לומר אפילו יקום פורקן הבי'.

דחנה כנייל לפני יקום פורקן הב' כתב רבנו הזקן: "יחיד המתפלל אינו צריך לומר יקום פורקן זה ולא מי שברך".

חנה כד דייקת שפיר רואים שאדה"ז לא כתב ע"ד שהוא בסדור שלי"ה, "כשמתפלל בלא מניין אז לא יאמר יקום פורקן הב' ולא מי שברך שהיא ברכת הקהל", וכעין זה הוא ג"כ בסי' אוצר התפלות, סי' רי"ע המצוי אצלנו (בסדור שנדפס בחיי רי"ע חסר זה) ועוד סדורים.

רק כתב הלשון "אינו צריך לומר", שבמשמעו, שאם יחיד רוצה, יכול לומר אפילו יקום פורקן הב'.

ואולי יש לבאר זה עפ"י מש"כ השערי אפרים שער י' סעי' כ"ו, וז"ל: "ואם אחד מתפלל בשבת ביחיד אין לומר רק יקום פורקן הראשון וכשמגיע לולכל מאן דעסקין באורייתא יאמר ולכל קהלא קדישא הדין ברבינא כו' ונשיא מלכא דעלמא יברך יתכון כו' כסיום יקום פורקן הראשון".

ובפתחי שערים שם כתב: "ע"י בקיצור שלי"ה שא"ל יקום פורקן השני דלמה ימנע הטוב מלברך את הקהל שהוא דר בתוכם ואף שאומר קהלא קדישא הדין דמשמי' שהם נקהלים סביב ואינם שם מ"מ שייך לישנא דהדין כמו בעירוב תבשילין שאומר לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת ואין לחלק בין לשון כל קהלא קדישא הדין דמשמע שהם נקהלים סביבו דזה אינו דשפיר מצד למימר הכי על ישראל אשר נקהלו בעיר ואשכחן בקרא לכן לא תביאו את הקהל הזה ומשמע דלאו גבייהו הוה קיימא ואפ"ה שייך למימר הקהל הזה וכה"ג טובא. אך דמ"מ אין לומר בנוסח של יקום פורקן שני יברך יתכון כו' כיון שמברך אותם שלא בפניהם אלא כמ"ש שביקום פורקן הראשון יסיים ולכל קהלא קדישא כו' יברך יתהון כו". (לע"ע לא מצאתי זה בקיצור שלי"ה, אבל לא ראינו אינו ראי').

ואולי אדה"ז ס"ל מש"כ בקיצור שלי"ה, וס"ל ג"כ דכיון דאומר "לכל קהלא קדישא הדין", חנה בהמשך ללשון זה אומר יברך יתכון וכו'.

- שבת בראשית - **הי' תהא שנת נפלאות בכל מכל כל** 26

אבל כיון דפשוטות הלשון "הדין", משמע שהם נקהלים סביבו, לכן א"א לחייב יחיד לאמרו, אבל לאידך, א"א לאסור מלאמרו, מטעם המובא בקיצור שלי"ה, כנ"ל.

ו. אף שהמשנ"ב כתב מקור לשיטתו - אור זרוע הגדול ה' שבת ס"י נ', הנה רבנו הזקן בסדרו לא ס"ל כהאור זרוע.

וקודם שאעתיק מש"כ האור זרוע, אעתיק סוגית הש"ס בענין להתפלל בשאר לשונות.

שבת י"ב ע"ב: "אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתרי' דרבי אלעזר לשיולי בתפיחה (חולה, רש"י) זימנין אמר.. וזימנין אמר רחמנא ידכרינן לשלם. היכי עביד הכי והאמר רב יהודא לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, שאני חולה דשכינה עמו...".

סוטה ל"ג ע"א: "ותפלה בכל לשון והאמר רב יהודא לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו.. לא קשיא הא ביחיד (צריך שישייעוהו מלאכי השרת, רש"י) הא בצבור (לא צריכי להו, רש"י).

וראה מסכת סוטה הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם שמציין לכמה מקומות הגורסים - והאמר רב יהודא **אמר רב**. וכן הוא ג"כ בתשובת רב האי גאון המובא לקמן סעי' ט'.

וז"ל האור זרוע: "והא דאמרינן יקום פורקן בלשון ארמי וכן יתגדל ויתקדש כו' אע"פ שאין מלאכי השרת מבינים בזה הלשון משום דבצבור [הוא] שהשכינה שורה שם כדאמרינן פי' ואילו נאמרינן (סוטה הנ"ל).. לא קשיא הא ביחיד הא בצבור וכן נשאר התם".

היינו שהאור זרוע לומד שמה שמחלק הש"ס "הא ביחיד הא בצבור", הכוונה **להמקום** שבו מתפללים. ומטעם "משום דבצבור הוא שהשכינה שורה שם", ובמילא המתפלל אין צריך אז לסיוע של המלאכים שאין מכירין לשון ארמי. אמנם כשמתפלל ביחידות שאז צריך לסיוע של המלאכים, אין להתפלל בלשון ארמי.

ועפ"י דברי האור זרוע נפשוט ספקותו של הדברי חמודות ברכות ריש פ"ב אות ו', אם צבור יכולים להתפלל בלשון ארמי, עיי"ש.

ודעת האור זרוע מתאים עם דעה חב' המובא במחבר ושו"ע אדה"ז הנ"ל.

אמנם הדיעה הראשונה במחבר ושו"ע אדה"ז הנ"ל, וכנ"ל (סעי' ד') רבנו הזקן בסדורו ס"ל כוותי, הוא דעת הרבנו יונה רפ"ב דברכות, וז"ל: "...כיון דאסיקנא דתפלה ביחיד אינה נאמרת אלא בלשון הקודש תימה הוא על המנהג שנהגו בכל העולם שהנשים מתפללות בשאר לשונות... ורבני צרפת ז"ל רוצים לתת טעם למנהג ואומרים כשהיחיד מתפלל התפלה בעצמה שמתפללין אותה הצבור כמו תפלת צבור דיינינן ויכול לאומרה יחיד בלשון אחרת ומאי דאמר רב יהודא לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית זהו כשואל צרכיו כגון שמתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו וכיוצא בזה אבל תפלה שהיא ידוע לצבור אפילו כשמתפלל אותה בביתו כמתפלל בצבור דמי ואם אינו יודע לשון הקודש יכול לצאת. והטעם שצרכי צבור שואלין בכל לשון משא"כ בצרכי יחיד מפני שהצבור אינן צריכין מליץ אצל הקב"ה אבל היחיד צריך אליו כענין שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ וגו' ומלאכי השרת אינן נזקקין אלא ללשון הקודש".

היינו שהרבנו יונה הוסיף על מש"כ האו"ז שצבור אינן צריכין מליץ - היינו מלאכים, משא"כ יחיד (בוה חולק עליו) ד"תפלה שהיא ידוע לצבור אפילו כשמתפלל אותה בביתו כמתפלל בצבור דמי".

לפי"ז י"ל דהרבנו יונה מפרש דמה שאמר הש"ס "הא ביחיד הא בצבור", אין הכוונה רק **להמקום** שבו מתפללים, כפי שלומד האו"ז, רק הכוונה כ"ג **לסוג התפלה** שמתפללים, היינו "הא ביחיד" - תפלה שהיחיד מתפלל על צרכיו כגון חולה או שום צער שיש לו בביתו. "הא בצבור" - תפלה שהיחיד מתפלל שהיא ידוע לצבור.

ז. גם מש"כ המשנ"ב הנ"ל בשם הפמ"ג "יבזה אתי שפיר מה דאומרים יקום פורקן וברוך שמי' בצבור", ויש במשמעו דדוקא

- שבת בראשית - ה"י תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 28

בצבור מותר לאמרם משא"כ ביחידות, וכפי שכתב שם המשני"ב
"ולפ"ז אם מתפלל בביתו אין יכול לאמר שום יקום פורקן".

הנה לפענ"ד אין הכרח דזהו שיטת הפמ"ג. דמקור הפמ"ג הוא
בט"ז שם סק"ה דמפרש שם דלה"א ה"ב "דאף יחיד כששואל צרכיו
יכול לשאול בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמיי", דמ"מ בצבור
מותר להתפלל בלשון ארמי, וכפי שמצינו בנוגע לאמירת יקום
פורקן ובר"ך שמי".

אמנם שם בס"ק ד' הביאור ה"א הא' ד"תפלה הקבועה לצבור
אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון", ס"ל להפמ"ג, כפי שמובא
במגד ארץ שם, "יחיד המתפלל על ציבור אפי' שלא בשעת תפלת
צבור השי"י עצמו פונה לו וא"צ מליץ רק כשמתפלל יחיד על
צרכיו לבד. וזהו הפי' פנה אל תפלת הערער השי"י בעצמו פונה
משום ולא בזה את תפלתם כלומר תפלה שעל הציבור ולצורכס".

ולפ"ז אין הכרח בדבר איך הפמ"ג בעצמו ס"ל, כי לא בא רק
לפרש ה"ב דעות שבמחבר.

ואדרבא מזה שהפמ"ג הוסיף לפרש קרא עפ"י י"א הא', אולי
הוכחה מזה דס"ל כן.

והפיוטים שאומרים בסליחות בל' ארמי, כשאומר אותם
ביחידות, אין היחיד מתפלל על צרכיו לבד, רק מתפלל על
הציבור, כדמוכח מלשון הפיוטים שנתקנו בלשון רבים ומדברים
אודות כלל ישראל.

ח. והנה זה פשוט שסליחות אין זה ע"ד "שמתפלל על החולה
או על שום צער שיש לו בביתו", רק הוא בגדר "תפלה הקבועה
לציבור".

ומפורש כן בערוך השולחן סי' ק"א ס"ט, וז"ל: "וזה שכתב
רבינו הבי"י בסעי' ד' וי"א דה"מ כששואל צרכיו כגון שחתפלל
על חולה או על שום צער שיש לו בביתו אבל תפלה הקבועה לצבור
אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון עכ"ל, אין כוונתו על תפלת
שמי"ע אלא על סליחות וכיוצא בהן שנתפשטו לאמרן בצבור".

אבל מובן שרבנו הזקן חולק על מש"כ הערוך השולחן שמה שכתב המחבר "תפלה הקבועה לצבור", "אין כוונתו על תפלת שמ"ע", כי רבנו הזקן העתיק לשון המחבר בהמשך למה שכתב לפני זה "והנשים שנהגו להתפלל בלע"ז **תפלת י"ח**... יש שלמדו עליהן זכות...".

רק פשוט שלדעת רבנו הזקן "תפלה הקבועה לצבור", כולל הן תפלת שמ"ע והן סליחות.

ט. עוד יש להוסיף בזה, דהנה השער הכולל בהקדמתו אות ז' (רמט, ב) כתב: "ומדי עיוני במקורי הדברים מצאתי בסדור הזה שבכל דבר שהי' צריך הכרעה נטה יותר להכריע כדעת רב האי גאון בסדור...".

והנה באוצר הגאונים שבת יב, ב מדור התשובות, ובסידור אוצר התפלות במבוא אות ג' ואצל תפלת יקום פורקן בפ"י תקון התפלה, מובא תשובת רב האי גאון אודות אמירת תפלה בלשון ארמי.

וז"ל: "...הכין חזינא דהכי קאמי' רב מילתא דתבע אדם מן מלאכי השרת אל ישאל בלשון ארמי ומפרש ר' יוחנן שאינם רגילין בלשון ארמית. אבל מילתא דתאבע עדס מלפני בוראו ישאל בכל בכל לשון".

וממשיך שם בהתשובה, "אילא מיהו במאי דחאזי לנא ובמאי דשמיע לנא לא חזינא ולא שמענא מעולם דמימנעין רבנן מלמשאל צורכיהן בלשון ארמי, אילא נמי אית באבא דרחמי (אב הרחמים) דהוה רגילין בה ועדאן מיתמרי (ועדיין מתאמרי) במתיבתא דאמרן בלשון קדש. שומרי שערים פתחו שערים ותשמע צעקת ישראל עשוקים. והדר אמרין ל"י בלשון ארמי. נטרי תרעי פתחו תרעי ותשמע צוחתא דישראל עשיקי. ואית ב"י נמי מילי דאמרין להון בלשון ארמי בלחוד. ולמלאכי שרת אינון".

ובסוף התשובה כתב, "ומן אילין מימרי ומן מעשים דקא חזינו רבנן ולא שמיע לן דאיכא דחש לה להא דרב ולהא דר' יוחנן גמרינן דפליגי רבנן עליהון. ומרחק מימריהון כן סבארא נמי אטו מלאכים שהם ממונים לכתוב שיחת אדם מי לא ידעין בלשון ארמית. ואע"ג דלא ידעין מאי טעמייהו דרב ור' יוחנן

- שבת בראשית - ה"י תהא שנת נפלאות בכל מכל כל 30

ומנין להן. וכי דלא חשו לה ראשונים אף און נמי לא חיישינן".

מבואר בתשובת ר' האי גאון: (א) תפלה הנאמר להקב"ה ולא למלאכי השרת, מותר לאמרו בלשון ארמי. (ב) אפילו תפלה הנאמר למלאכי השרת, אם התחלת (ועיקר?) התפלה הוא בלח"ק, מותר לאמר ג"כ כמה דברים בלשון ארמי. (ג) בכלל לא חיישינן לדעת רב ור' יוחנן דס"ל אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי.

י. והנה הפיוט שהורה בלוח כולל חב"ד שאין ליחיד לאמרה, הוא פיוט מחי ומסי ושאר פיוטים הנאמרים בסליחות בלשון ארמי.

הנה המעיין בפיוט מחי ומסי יראה שהוא תפלה **להקב"ה** ולא למלאכי השרת ע"ד הפיוט שאומרים אחרי זה - מכניסי רחמים.

וכן שאר הפיוטים בסליחות שבלשון ארמי הנאמרים אחרי פיוט מכניסי רחמים, מרן דבשמיא.. ועד"ז הנאמר בשאר תעניתים, רחמנא דעני, הנה כולם שונים מהפיוט מכניסי רחמים, **כי כולם נאמרים להקב"ה**.

ולכן פשוט הדבר לדעת רב האי גאון, הן ממשי"כ בהתחלת התשובה, ובפרט מסיום תשובתו, **מותר ליחיד לאמרו**.

וכיון שכנ"ל בשם השעה"כ, דעת רבנו הזקן בסדורו להכריע כדעת רב האי גאון, מובן בטוב טעם שיטת רבנו הזקן בסדורו שיחיד מותר לומר יקום פורקן הראשון (ואם רוצה יכול לומר ג"כ יקום פורקן השני, כנ"ל סעי' ה').

ומזה נלמוד ג"כ בנוגע להפיוטים שבסליחות הנאמרים בלשון ארמי, שלפענ"ד לדעת רבנו הזקן מותר ליחיד לאמרו, ודלא כפי שהורה בלוח כולל חב"ד.

יא. אמנם אף שמסדור רבנו הזקן רואים שס"ל מש"כ רב האי גאון, יש להסתפק אם ראה תשובה הנ"ל של רב האי גאון.

כי תשובת רב האי גאון נדפס בספר זכרון לראשונים סי' שע"ג, שנדפס בברלין בשנת תרמ"ז, ואולי ה"י ביד רבנו הזקן כת"י מתשובת רב האי גאון?

יב. ומענין לענין באותו ענין יש להעיר על משי"כ כ"ק אדי"ש בליקוט טעמים ומקורות על הסליחות, וזלה"ק: "מכניסי רחמים: סידור רע"ג. עד"ז - גם בתשו' לרב שרירא גאון (זכרון לראשונים סי' שע"ג).

הנה משי"כ "בתשו' לרב שרירא גאון", לכא"ו צ"ע. כי בבית עקד ספרים ערך זכרון לראשונים כותב: "תשובות הגאונים, רב שרירא ורב האי בנו וה"ר יצחק אלפסי".

אמנם כפי המובא באוצר הגאונים שבת הנ"ל ובסי' אוצה"ת הנ"ל, הנה התשובה שבסי' שע"ג הוא לרב האי גאון, ולא לרב שרירא גאון. (גוף הספר זכרון לראשונים אינו תח"י).

יג. אמנם אף שלפעני"ד לדעת רבנו הזקן בסדורו, אין שום פקפוק שיחיד יכול לומר כל הפיוטים שבסליחות הנאמרים בלשון ארמי, מ"מ יש להסתפק אם יכולים לנהוג כן לפועל.

והוא דידוע דלוח כולל חב"ד הוגה ע"י כ"ק אדי"ש. ראה צלום מכמה פסקאות של הלוח עם הגהות כ"ק אדי"ש, בכרס חב"ד גליון 1, ע' 21, 35, 41.

ולפני"ז יש להסתפק מאחר שנדפס בלוח כולל חב"ד שיחיד לא יאמר הפיוטים שבלשון תרגום, אם זה בהסכמת כ"ק אדי"ש.

ויש לברר: 1) אם הוראה הנ"ל ה"י בהלוח שהוגהה ע"י כ"ק אדי"ש, כי אפשר שנתוסף אח"כ. 2) אם כל הלוח הוגהה ע"י כ"ק אדי"ש, או רק חלקים ממנה.

וראה קובץ שאלות פירושים וביאורים קובץ א' ובי' בהקדמה, מענה ארוך שזכיתי לקבל מכ"ק אדי"ש בנוגע למה שכתבתי באריכות הערה על חוברת (וספר) שנדפס ע"י המרכז לעניני חינוך, וה"י שמועה שהוגהה ע"י כ"ק אדי"ש, עיי"ש.

"זכות"
 ס"ק ארמ"ל ע"ה"א
 נשיא בית
 הדין, יום ה'שנ"ה ח'ס"ה סתיו, ישיבה

23

נדפס ב"פ
 הוצאת "הוצאת ספרים" ה'תש"ה
 יום אחרון ע"ה קדש

לזכות

חברי המערכת שנת תש"ט - תשנ"ב

הרב נחמן ש"י שפירא - תש"ט - תשנ"ב
הרב אליעזר גרשון ש"י שם טוב - תש"ט
הרב לוי ש"י מאצקין - תש"ט
הרב שלמה ש"י מאיעסקי - תש"ט - תשמ"א
הרב משה ש"י דריוזין - תש"ט - תשמ"א
הרב שניאור זלמן ש"י איידלמן - תש"ט - תשמ"א
הרב נפתלי ש"י גרינברג - תשמ"א
הרב שמעון ש"י מאצקין - תשמ"א
הרב זאב מאיר ש"י קדנר - קיץ תשמ"א - תשנ"ב
הרב כתרילאל ש"י שם טוב - - - תשמ"ב - תשנ"א
הרב יוסף יצחק ש"י לו - תשמ"ג
הרב אברהם ש"י האלצבערג - תשמ"ג - תשמ"ה
הרב חיים שאול ש"י שווינמיץ - תשמ"ג - תשמ"ה
הרב אפרים ש"י פוקארסקי - תשמ"ז - תשמ"ב
הרב יהונתן ש"י רייניץ - קיץ תשמ"ה - תשמ"ז
הרב אברהם ש"י ליפשיץ - תשמ"ז
הת' יוסף יצחק ש"י קעלער - קיץ תשמ"ה - חורף תשמ"ז
הת' מיכאל ש"י רייניץ - תשמ"ז - תשמ"ז
הת' אפרים ש"י קעלער - קיץ תשמ"ז - תשמ"ט
הת' יצחק ש"י הומיגער - תשמ"ז - תש"נ
הרב שמואל ש"י נעמיראווסקי - תשמ"ז - תשנ"ב
הת' אברהם ש"י בערנשטיין - תשמ"ז
הת' יוסף ש"י מלמד - תשמ"ז
הרב נחמן ש"י וילהלם - תשמ"ז
הת' לוי ש"י רייצעס - תשמ"ז
הרב לוי ש"י שם טוב - תשמ"ז
הת' מנחם מענדל ש"י אוימאוו - קיץ תשמ"ז - תשנ"א
הת' משה דוד ש"י הכהן כהן - תשמ"ז
הת' מנחם מענדל ש"י ליפסקער - תשמ"ה - חורף תשמ"ט
הת' מאיר גרשון ש"י הכהן כהן - תשמ"ה - תש"נ
הת' דוד ש"י מונדשיין - תשמ"ט - תשנ"ב
הת' חיים ש"י הכהן כהן - תשמ"ט - תשנ"ב
הת' שאול ש"י וילהלם - קיץ תשמ"ט - תש"נ
הת' משה מרדכי ש"י פערבראנסקי - קיץ תשמ"ט - תש"נ
הת' מרדכי ש"י פרקש - תש"נ
הת' אליעזר שמאי ש"י הלוי פאלעק - תשנ"א - תשנ"ב
הת' יוסף יצחק ש"י הלוי ליווי - תשנ"ב
הת' משה צבי ש"י שמערלינג - תשנ"ב

יה"ר שיוכו למלאות רצון כ"ק אדמו"ר שליט"א, ושיצליחו בהצלחה רבה ומופלגה בלימוד התורה ובמיוס המצוות בהידור ובכל עניניהם בגור מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ומתוך הרחבת ושמחת תמיד כה"י, וימלא ה' משאלות לבכם למוכה ולברכה

לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת שרה אלטע בת ר' אברהם ז"ל
בילוינסקי
נפטרה כ"ה תשרי תשמ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.